

Mezi Plzní a Hradcem. Zdeněk Macek (1937–2006) historik a pedagog ve vzpomínkách kolegů a studentů

Petr Haken – Naděžda Morávková

Abstract: The article is devoted to significant Pilsner historian, university professor Zdenek Macek to mark ten years since his death. Zdeněk Macek was one of the most important personalities of the department for many years, raised a number of successful history teachers who remember him with respect. His work has impact in didactics and methodology of history teaching. Resource basis for this work was in addition to archival sources and texts also the testimony of witnesses. The article contains a bibliography of works by Zdenek Macek.

Key words: Zdeněk Macek; West Bohemian University in Pilsen; University of Hradec Kralove; didactics of history teaching

Úvodem

V roce 2016 tomu je již deset let, co tento svět i historickou vědu a didaktiku dějepisu opustil vysokoškolský pedagog Zdeněk Macek. Přestože byl původem Východočechem, narozený v Hradci Králové, podstatnou část své kariéry strávil v Plzni na Pedagogické fakultě a pozdější Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Zde zanechal otisk svého odborného historického, didaktického a především pak lidského působení v několika generacích učitelů dějepisu, které vychoval. Převážná většina z nich na něj vzpomíná s úctou a vděčností jako na fundovaného odborníka, skvělého didaktika, ale zejména na vždy slušného, korektního a nezvykle laskavého člověka. Jeho odborné a většinou i pedagogické dílo je dnes stále využitelné, byť místy s nutným použitím současné optiky. Biografie ani bibliografie Zdeňka Macka zatím nebyly uspokojivě zpracovány. Tento článek je prvním příspěvkem v této věci a současně dílčím výzkumem pro připravovanou monografii, která brzy vyjde v edici *Historikem ve dvacátém století*, již vydává katedra historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni.

Vzhledem k nedostatku pozůstalostních pramenů v obou využitých archivech, archivu Západočeské univerzity v Plzni i archivu Univerzity Hradec Králové, užívali autoři hojně vzpomínek na osobnost i působení Zdeňka Macka, a to zejména z řad jeho kolegů i jeho žáků na obou působištích. Nemnohé medailonky u příležitosti jeho jubileí, ale zejména jeho dílo, byly též podstatnou součástí zdrojů pro tento text.

Život, dílo i vysokoškolská kariéra Zdeňka Macka jsou zároveň i další sondou do dějin československé historiografie v druhé polovině dvacátého století, jimiž se katedra historie plzeňské pedagogické fakulty dlouhodobě zabývá.

Zdeněk Macek, život a kariéra vysokoškolského pedagoga

Zdeněk Macek se narodil 3. března 1937 v Hradci Králové a v letech 1943–1952 zde absolvoval základní vzdělání. Otec Zdeňka Macka Josef Macek pracoval jako úředník na Městském úřadě v Hradci Králové, matka Věra Macková pracovala jako vedoucí obchodu. Zdeněk Macek měl dva mladší sourozence, sestru Věru a bratra Josefa.^{1]}

Humanitně a umělecky nadaný mladík pak zůstal v rodném městě ještě další čtyři roky, kdy studoval na tradičním hradeckém gymnáziu Josefa Kajetána Tyla.^{2]} Krásná raně konstruktivistická budova architekta Josefa Gočára na Tylově nábřeží, z let 1925–1927 se stala důstojným a jistě inspirujícím prostředím pro vzdělávací ústav, jehož historie sahá až do 14. století a s nímž byly v jeho různých historických dobách spjaty mnohé významné osobnosti: kromě Tyla připomeňme např. Aloise Jiráska, Karla Čapka, Aloise Rašína, Alberta Pražáka. Gymnázium se těšilo výborné pověsti a bylo svou úrovní považováno za prestižní. Výtvarný talent vedl zprvu mladého Macka k úvahám o uměleckých studiích, nakonec však při volbě povolání zvítězilo praktičtější řešení a Zdeněk Macek se rozhodl pro dráhu pedagoga.

Po maturitě jeho kroky mířily do Prahy, kde se zapsal na Vysokou školu pedagogickou na obor učitelství pro střední školy, aprobace český jazyk – dějepis. Studia ukončil složením státní zkoušky 26. června 1959.^{3]} Již během studií byl patrný jeho vědecký zájem o moderní obecné dějiny, a to zejména o první polovinu 20. století. Tímto obdobím se pak více méně zabýval celou svoji kariérou. K tématu ho inspirovala dle jeho vlastního vyjádření prof. Alice Teichová, která mu byla velkou oporou při tvorbě diplomové práce o československo-francouzských vztazích v letech 1933–1935.^{4]}

Po skončení vysoké školy nastoupil Zdeněk Macek na zkrácenou vojenskou službu, kterou absolvoval v letech 1959–1960, a poté již následovalo první učitelské místo. 1. září 1960 začal vyučovat na základní devítileté škole v Českém Meziříčí. Zde pak působil do 31. srpna 1961.^{5]} Další rok se mu podařilo získat místo na nedaleké jedenáctileté střední škole v Dobrušce. Ale nebyl spokojen, nemohl se zde totiž naplno věnovat své vědecké práci, ve které hodlal i po vysokoškolských studiích pokračovat. Navštěvovat z Dobrušky při plném úvazku a všech povinnostech, které byly školou na mladého pedagoga uvaleny, archivy a knihovny v Praze a intenzivně bádát nebylo snadné. Dalším důležitým důvodem pro úvahy o odchodu z východních Čech byla Mackova známost, Marie Čiháková, učitelka matematiky na Střední ekonomické škole v Plzni.^{6]} Macek se snažil o přeložení do Plzně či někam poblíž své budoucí ženě, jeho žádosti o přeložení však byly zpočátku úřady odmítány z důvodu nedostatku kvalifikovaných učitelů v Královéhradeckém kraji. Zdeněk Macek však vytrval a opakovaně zasílal žádosti o přeložení na školský odbor Okresního národního výboru a nakonec se na něj usmálo štěstí, jemuž ovšem zajisté pomohl významně i fakt, že Macek nebyl jen pedagogem, ale mohl vykázat i nepřetržitou aktivitu vědeckou. Pedagogická fakulta v Plzni potřebovala na katedru historie mladé odborníky. Její tehdejší vedoucí i zakladatel Václav Čepelák, sám původem středoškolský učitel, věděl,

1] Archiv Univerzity Hradec Králové, fond Pozůstalost Zdeňka Macka, neuspořádaný fond.

2] *Dějepis XVII. Sborník katedry historie: sborník je věnován šedesátinám profesora Zdeňka Macka*, 1998, s. 5.

3] Archiv ZČU v Plzni, osobní spisy, Zdeněk Macek, karton 44.

4] Zdeněk MACEK, *Francouzská politika a československo-francouzské vztahy v letech 1933–1935*, diplomová práce VŠP, Praha 1959.

5] Archiv ZČU v Plzni, osobní spisy, Zdeněk Macek, karton 44.

6] Rozhovor s Evou Mrázovou vedený Petrem Hakenem 19. března 2014.

že učitel budoucích učitelů musí být jakýmsi šťastným spojením historika a pedagoga. Macek ho jistě rychle přesvědčil a nezklamal. 8. října 1962 tedy Zdeněk Macek nastoupil na Pedagogickou fakultu v Plzni, na katedru historie jako asistent.⁷⁾ Jelikož záhy přesvědčil odbornou prací a zahájením aspirantury o svých badatelských kvalitách, byl v roce 1965 jmenován odborným asistentem.⁸⁾

Po celou dobu svého působení na fakultě ve vědecké práci pokračoval a rozvíjel svá badatelská témata. Námětem jeho absolventské práce bylo téma, které si oblíbil v souvislosti s působením na plzeňské katedře a které i vyučoval – vývoj vědy a techniky v 16.–20. století.⁹⁾ Vědeckou aspiranturu absolvoval v letech 1965–1973 na Ústavu československých a světových dějin ČSAV, jeho školitelem byl doc. PhDr. Jurij Křížek, DrSc. Zdeněk Macek vědeckou aspiranturu úspěšně ukončil obhajobou kandidátské práce, v níž se vrátil ke svým tradičním badatelským námětům, tedy nejnovějším dějinám – ohlasy francouzské středoevropské politiky v československém tisku.¹⁰⁾ V roce 1979 se habilitoval na Filozofické fakultě na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně s prací zabývající se mezinárodními vztahy po roce 1945 a byl ustanoven docentem pro obecné dějiny na Pedagogické fakultě v Plzni. V roce 1988 na základě obhajoby svých odborných prací a pedagogického působení obdržel titul vysokoškolského profesora obecných dějin novověku.

Působení na Pedagogické fakultě ZČU

Záhy po zahájení svého působení na Pedagogické fakultě v Plzni se spolu se současně nastoupivším kolegou Tomášem Jílkem Zdeněk Macek pustil do modernizace výbavy odborné učebny na katedře historie. Do té doby byla pracovna vybavena pouze černou tabulí a křídou, úsilím Zdeňka Macka a Tomáše Jílka se brzy mohla chlubit moderní audio-technickou výbavou, v kvalitě na svou dobu špičkové – magnetofon a gramofon s reproduktory, promítačka umístěná v přilehlém kabinetu a provozovaná odtud otvorem ve zdi, aby nerušila vrčením výuku, diaprojektor, posléze i zpětný projektor a epidiaskop.

7) Archiv ZČU v Plzni, osobní spisy, Zdeněk Macek, karton 44.

8) Krátce po zřízení Pedagogické fakulty v Plzni, pobočky Karlovy univerzity v Praze, byl na fakultě na podzim roku 1948 zřízen předchůdce dnešní katedry historie – historický ústav. Samotná katedra vznikla v roce 1950 spojením dřívějšího ústavu dějepisu a zeměpisu jako katedra dějepisu a zeměpisu. V této podobě zůstala i po zřízení Vyšší pedagogické školy v Plzni v roce 1953 a Pedagogického institutu v roce 1959 až do roku 1962, kdy se oba obory organizačně rozdělily na dvě katedry. Samostatná katedra dějepisu existovala i na nově koncipované Pedagogické fakultě, od roku 1964. Po dalších deseti letech byla sloučena s katedrou českého jazyka a občanské nauky, od 1. září 1986 se však všechny tyto katedry osamostatnily. 1. února 1993 bylo na katedře historie zřízeno oddělení občanské výchovy, roku 2013 toto oddělení, v souvislosti s ukončením studijního oboru Občanská výchova se zaměřením na vyučování na FPE ZČU v Plzni, zaniklo. Katedra historie měla od svého počátku regionální zaměření. Bylo to dáno především badatelskými záměry pedagogů, kteří zde působili a utvářeli její budoucí podobu, i jistým provinciálním charakterem pracoviště. Zejména to platí o Václavovi Čepelákoví, Jindřichovi Vackovi a Adolfovi Zemanovi. Tito historikové patřili k hlavním představitelům tzv. plzeňské historické školy. K dalším významným pracovníkům na katedře historie patřili – Jaroslav Šlajer, Tomáš Jílek, Zdeněk Macek, Jana Janusová, Jaroslav Toms, Jan Kumpera, Vladimír Brichta, Vladimír Bystrický, Miroslav Bělohávek, Josef Hanzal, Jan Rataj, Alfréd Hyna a mnoho dalších. Regionální historické bádání o západních Čechách zůstalo do dnešní doby základním programem odborné práce katedry.

9) Zdeněk MACEK, *Vědecký, technický a výrobní pokrok v období novějších a nejnovějších dějin*, 1. část disertační doktorské práce PedF UK, Praha 1970; týž, *K problematice a metodám využití poznatků z dějin přírodních věd, techniky a výroby ve vyučování dějepisu*, 2. část disertační doktorské práce PedF UK, Praha 1970.

10) Zdeněk MACEK, *Odezva francouzské středoevropské politiky v soudobém českém tisku v letech 1907–1914*, kandidátská práce FF UK, Praha 1970.

Mackovou zásluhou se do výuky běžně dostával dokumentární film a množství diapo-
zitivů, ať už vyráběných tehdejšími národními podnikem Komenium pro potřeby výuky,
či vlastních, které pořizovali vyučující katedry při svých cestách. Díky Mackovi katedra
disponovala i kamerou a studenti byli vedeni k jejímu využívání, běžně byly natáčeny ka-
tedrální exkurze, filmy pak sloužily dalším ročníkům při přednáškách. Spolu s prof. Jíllem
a prof. Kumperou Macek uspořádal na dvě desítky studijních, zpravidla týdenních exkurzí
po tuzemsku i zahraničí. Nejčastěji se jednalo o odborné historické exkurze na Moravu,
Slovensko, do Polska nebo do Maďarska. Po roce 1989 se exkurze zaměřily také na zá-
padní Evropu.

V době svého působení na katedře vyučoval Macek především nejnovější české
a obecné dějiny, dále pak dějiny vědy a techniky a několik předmětů zaměřených na regi-
onální dějiny.

Zdeněk Macek byl současně významným didaktikem. Pravidelně přednášel pro
učitele nejen západních Čech, byl autorem mnoha didaktických textů a také autorem mnoha
učebnic a vysokoškolských skript, jak je patrné z přiložené bibliografie.

V roce 1980 se Zdeněk Macek stal proděkanem pro studijní záležitosti. V této
funkci působil až do roku 1989. Záhy se ukázalo, že Zdeněk Macek nebyl jen skvělý histo-
rik a pedagog, ale také výborný organizátor a pečlivý úředník.

Zdeněk Macek měl silně vyvinuté sociální citění a smysl pro spravedlnost.
Současně byl nesmírně korektním a slušným člověkem. V roce 1965, brzy po nástupu na
fakultu, byl vyzván ke vstupu do KSČ.^{11]} Setrval v ní až do roku 1989, poté byla naopak
hlasitě požadována apolitičnost vysokoškolských pedagogů. Macek působil v několika
různých stranických a společenských funkcích na fakultě, ale nikdy nebyl žádným fana-
tickým ideologem nebo funkcionářem dosazeným na odborné místo za stranické zásluhy.
Byl především odborníkem a svou práci pro společnost i stranickou organizaci vykonával
se sobě vlastní pečlivostí a korektností. Autoři tohoto textu se nedopátrali žádných indici-
cí, z nichž by bylo možné usoudit, že by Zdeněk Macek jako člen KSČ někomu ublížil,
zneužíval své funkce či se jakkoliv jinak choval nečestně. Spíše naopak. Svědčí pro to
i skutečnost, že po roce 1989 mohl na katedře nadále působit.

Prof. Viktora řekl: *„Byl to tolerantní člověk, který v žádném případě nevystupoval
nějak politicky razantně, nevyhrožoval, no a pochopitelně na svědomí neměl nikoho“*.^{12]}
Dále také vzpomíná na jednu historiku, kdy měl Zdeněk Macek dokonce možnost studijně
zachránit jednoho studenta: *„To bylo v roce 1989, byly prázdniny, děkan tu nebyl delší
dobu a Zdeněk ho zastupoval. Skončilo přijímací řízení a tehdy, aby někdo byl vůbec po-
zván na přijímací řízení na pedagogickou fakultu, tak to musel odsouhlasit krajský výbor
strany. A stalo se, že na odvolání byl přijat nějaký hoch z Plzně-severu. Z krajského výboru
strany, to mi říkal Zdeněk, dostal telefonát, když zastupoval toho děkana, jak to, že jste
přijali toho a toho, když jeho dědeček byl živnostník. Dřív se tato skutečnost vztahovala
na rodiče, jak měl někdo takové rodiče, tak už to měl složitě, ale najednou byli zkoumáni
také prarodiče. Byl to našťásti jen telefonát, nic se nedělo, hoch tady zůstal, no a pak přišel
listopad a pak už bylo všechno jinak.“*^{13]}

11] Před vstupem do KSČ působil Zdeněk Macek v Československém svazu mládeže, a dále také jako vedoucí
pionýrského oddílu (Archiv UHK, fond Pozůstalost Zdeňka Macka).

12] Rozhovor s prof. Viktorem Viktorou vedený Petrem Hakenem 4. prosince 2013.

13] Rozhovor s prof. Viktorem Viktorou vedený Petrem Hakenem 5. prosince 2013.

V podobném duchu vzpomíná také prof. Kumpera: „*Libilo se mi, že se zastal studentů i třeba proti vůli tehdejšího děkana, nebo i nesl svou kůži na trh jako člen strany. Svůj určitý vliv dokázal využít k varování. Já měl třeba filmový klub, tak mě tehdy varoval, že některým straníkům vadí, že se tam promítají tehdy závadné filmy. Dokázal mě také varovat, když se kolem mé osoby v roce 1987 začala pohybovat StB.*“^{14]}

Rok 1989 jistě nebyl pro Zdeňka Macka jednoduchou záležitostí. Na tento důležitý mezník v historii Československa v souvislosti se Zdeňkem Mackem vzpomíná prof. Kumpera: „*Jeho problémem byla jeho určitá věrnost. Ne však k ideálům strany, to určitě ne, on měl různé pochyby o komunistické straně, nebyl zastánce nějaké tvrdé linie, naopak se mu líbil Gorbačov, takže byl velkým příznivcem perestrojky a glasnosti. Jednalo se o to, že on měl takovou určitou čest a hrdost a nebyl takový ten přeběhlik, jako jiní lidé, co byli 30 let ve straně, měli všechny výhody, které z toho plynuly, a pak najednou během několika týdnů projevili „statečnost“ pět minut po dvanácté a přecházeli do naprosto antikomunistických názorů. Tohle se Mackovi přičilo. On tohle nedokázal skousnout, aby okamžitě začal organizovat nějaké stávkující studenty a řečnil na tribuně, protože věděl, že on v té straně byl 30 let. Navíc byl proděkan, a kdyby najednou tady začal dělat nějakou revoluci, tak by si sám připadal směšný. V této době si tímto postojem velmi poškodil svoji kariéru, což pak vedlo k tomu, že on zatrpkl, uzavřel se do sebe, protože zde byla spousta lidí, kteří byli odborně méně kvalitní, kteří se najednou stali různými revolucionáři a antikomunisty. On se po revoluci nikam nenacpal, ani ho nikdo nenavrhoval do akademických senátů, funkcí atd. On by to asi i odmítl. Tím, že se nedokázal přizpůsobit, tak se dostával, v době, kdy byl na vrcholu své odborné i akademické kariéry, na vedlejší kolej. On se tedy zatáhl, začal se věnovat výlučně výuce a v této době polevil i ve své odborné práci.*“^{15]}

Možná už v této době byl Zdeněk Macek pevně rozhodnut vrátit se do svého rodného kraje, do Hradce Králové, k čemuž však došlo až v roce 1998.

Na počátku 90. let se Macek, jako někdejší proděkan pro studijní záležitosti, hodně věnoval možnostem zjednodušení úřední agendy fakulty i katedry pomocí moderní techniky. Tehdy byl na fakultě zaváděn počítačový systém a na katedře historie se tohoto úkolu ujal právě on, neboť počítače a technika celkově, byly Mackovou velkou zálibou, jak již bylo řečeno. Zdeněk Macek začal nově zavedený systém velmi rychle ovládat a „*nakonec to učil všechny ostatní*“.^{16]}

Pravděpodobnou definitivní událostí, kvůli které se Zdeněk Macek rozhodl vrátit se do svého rodného kraje, bylo jmenování nového vedoucího katedry v roce 1996. Vedoucím katedry se stal Němec PhDr. Frank Boldt. S tímto novým vedoucím Zdeněk Macek nebyl spokojen. Jak vzpomíná prof. Viktora: „*On (Frank Boldt) na katedru (katedru historie) v podstatě ani nejezdil, byl převážně v Chebu a dělal to za něj všechno Zdeněk Macek, který neměl žádnou funkci, katedra díky tomu fungovala, ale Zdeňka to strašně štvalo. Vzpomínám, že jsem ho jednou v této době potkal na chodbě a říkal jsem mu, ať si to ještě rozmyslí a zůstane zde. On byl člověk velmi zdvořilý, kterého jsem nikdy neviděl se rozčítit, tak jen řekl, že nebude pracovat pod takovým vedoucím a raději se vrátí do Hradce Králové.*“^{17]} Tato okolnost tak byla pravděpodobně onou „poslední kapkou“, která vedla Zdeňka Macka k návratu do rodného kraje. Bylo mu v té době 61 let, a tak se chystal na poklidnou penzi na venkově. K té však nakonec nemělo dojít.

14] Rozhovor s prof. Janem Kumperou vedený Petrem Hakenem 10. prosince 2013.

15] Tamtéž.

16] Rozhovor s Evou Mrázovou vedený Petrem Hakenem 19. března 2014.

17] Rozhovor s prof. Viktorem Viktorou vedený Petrem Hakenem 4. prosince 2013.

Působení v Hradci Králové

Když v roce 1998 odcházel z Plzně a vracel se do rodného kraje, do Hradce Králové, chystal se již hlavně na zasloužený odpočinek. Nastěhoval se s manželkou do Hvozdnice nedaleko Hradce, kde koupili menší venkovský domek se zahradou.^{18]} V červnu se zastavil na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové za tehdejším vedoucím Ústavu historických věd doc. Ondřejem Felcmanem s otázkou, zda by se tam nenašlo pár hodin, které by mohl učit, aby přechod do penzijního období nebyl tak náhlý. Hradečtí ho však okamžitě a rádi přijali a z úvazku na pár hodin se stala práce na plný úvazek.^{19]}

Zdeněk Macek nastoupil na UHK v době velkých změn. Byl zaváděn kreditový systém a nová elektronická agenda. Jelikož Zdeněk Macek toto všechno již znal ze svého působení v Plzni, kde elektronické systémy sám zaváděl na katedře historie, většinu práce na tom odvedl právě on. Jak vzpomíná dr. Středová: „*Když se dělaly strukturální seznamy, dělal to Zdeněk, když se kreditovalo, dělal to Zdeněk, když se plnil elektronický informační systém, tak to dělal Zdeněk. On to udělal vždy včas a pořádně. On administrativu dělal precizně, díky tomu, že dělal v Plzni proděkana, takže byl zavalen administrativou, kterou však nenáviděl.*“^{20]} Je velká škoda, že během svého působení na UHK byl Zdeněk Macek vytížen administrativní prací, tudíž neměl čas se příliš věnovat odborné vědecké práci.^{21]}

Stejně jako v Plzni, tak i v Hradci Macek přednášel moderní dějiny. Hlavně obecné dějiny 20. století, doplněné několika doplňkovými semináři, které rozšiřovaly základní kurz nových dějin. Byl velmi oblíbený mezi studenty. Lze to vidět i dle velkého množství diplomových prací, které vedl. Ze svědectví dr. Středové vybíráme: „*Zdeněk byl velmi oblíbený u studentů. Jeho přednášky i semináře byly velmi hojně navštěvované. On byl velmi benevolentní, co se týče subordinace vztahů mezi ním a studenty. Považoval studenty za své kolegy. Nebral sebe jen jako zprostředkovatele látky a udělovatele zápočtů. Vzpomínám, že nikdy neřešil to, že mu nějaký student nepřišel na zkoušku, nikdy to nepočítal jako propadlý termín. Mnoho studentů toho také začalo zneužívat...*“^{22]}

Během jeho působení se udály velké změny, i co se týče základní organizace univerzity. V roce 2000 se změnila Vysoká škola pedagogická na Univerzitu Hradec Králové, Fakulta humanitních studií vznikla v roce 2005 pouze ze dvou ústavů PdF – Ústavu historických věd a Ústavu filozofie a společenských věd. Další pracoviště u toho nebyla. Pozdějším vznikem Fakulty humanitních studií se z Ústavu istmických věd oddělila katedra archeologie a katedra archivnictví a pomocných věd historických a ústav se přejmenoval

---

18] Zdeněk Macek vstoupil do svazku manželského dvakrát. Z již zmíněného prvního manželství měl jednoho syna, Tomáše. Ten vystudoval Gymnázium Ludka Pika v Plzni a poté žurnalistiku na Univerzitě Karlově v Praze a působí dnes jako sportovní redaktor v deníku MF DNES. Se svou druhou ženou, Ludmilou Mackovou roz. Němcovou, se Zdeněk Macek seznámil během svého působení na katedře historie Pedagogické fakulty v Plzni. Mackova druhá manželka zde absolvovala dálkové studium.

19] Doc. Felcman k tomu říká: „Na místě jsem mu nabídl celý úvazek, přestože v té době platil zákaz přijímat nové akademiky. Pro svůj záměr jsem získal podporu proděkana Wolfa, který potom celou věc projednal s děkanem i rektorem VŠP a obdržel jejich souhlas. ÚHV si tak vylepšil kvalifikační strukturu, neboť ke čtyřem docentům přibyl nově profesor na celý úvazek.“ Osobní sdělení spoluautorce, dne 17. 12. 2015.

20] Rozhovor s PhDr. Veronikou Středovou Ph.D. vedený Petrem Hakenem 18. února 2014.

21] Doc. Felcman k tomu: „Prof. Macek měl toto zavádění kreditového hodnocení na starosti, ale část práce zajišťovalo také vedení ústavu. Značné množství času začal Zdeněk Macek tehdy věnovat zahradě a domku, čímž se nepochybně snažil také o psychickou relaxaci. Snažil se i nadále žít kulturním životem. Pokud jde o vědu, začal připravovat pro chystanou publikaci o dějinách východních Čech genealogii šlechtických, zejména panských rodů. Tento úkol jsem s ním dohodl jako garant výzkumného záměru. Měl o něj zájem, protože již v Plzni se věnoval genealogiím starověkých dynastií“ (k tomu viz dále).

22] Tamtéž.

na Historický ústav. Fakulta humanitních studií UHK se pak změnila ve Fakultu filozofickou UHK v roce 2008.

Jak již bylo uvedeno výše, Zdeněk Macek vyučoval během svého vysokoškolského působení na Západočeské univerzitě v Plzni a na Univerzitě Hradec Králové, a to především české i obecné nejnovější dějiny. Na jeho pedagogické působení v Plzni vzpomíná doktorka Helena Východská: *„Pan profesor Zdeněk Macek vyučoval velmi složité období, a to ty nejnovější dějiny, jak české, tak obecné. Jeho přednášky byly typické velmi poutavým vyprávěním. Přednášky měly vždy ohromně široký záběr; přednášky neměly jen jedno ústřední téma, ale bylo vždy zapotřebí se orientovat v celé historii probíraného území v daném období. Byl schopen propojovat dřívější konflikty 19. stol se současnou situací, takže jsme jednoznačně pochopili historické kořeny současných světových krizí, to bylo nejdůležitější. Z takových přednášek však bylo velmi složité, až skoro nemožné, si zapisovat nějaké poznámky. Což vždy vedlo k velké nervozitě před zkouškou u prof. Macka, neboť nikdo přesně nevěděl, kolik toho bude potřeba umět, aby člověk u zkoušky uspěl. Zkouška u prof. Macka probíhala vždy formou řízeného rozhovoru, který postihl mnoho témat, a jelikož Zdeněk Macek byl vynikající pedagog, dokázal odhadnout z pouhého rozhovoru, jakou známku si student za svůj výkon zaslouží.“*^{23]}

Jak již bylo zmiňováno dříve, velkou zálibou Zdeňka Macka byly nové technologie, byl v Plzni prvním a ve své době nejspíš jediným, kdo při výuce dějepisu používal tak mnohé moderní technologie. Dle vzpomínek doktorky Východské: *„Byl jediný, který na katedře využíval filmové dokumenty. Často nám na seminářích promítal na promítače dokumenty z druhé světové války. Jednalo se hlavně o dokumenty týkající se velkých bitev, např. u Stalingradu, ale i v Pearl Harbor atd. A takové dokumenty v té době neprodukovalo Státní pedagogické nakladatelství, tudíž si je Zdeněk Macek musel shánět a pro výuku uzpůsobovat sám.“*^{24]}

Vzhledem k tomu, v jaké době Zdeněk Macek na vysoké škole působil, a také vzhledem k tomu, že byl aktivním členem komunistické strany, se nabízí úvaha, že při výkladu nejnovějších dějin se v některých tématech druhé poloviny 20. století nemohl vyhnout určitému ideologickému komentáři. Zdeněk Macek se však tohoto vědomě snažil vyvarovat, jak jen to bylo možné, což se mu při jeho erudici do značné míry celkem dařilo.

Doktorka Východská vzpomíná: *„Profesor Macek se nikdy nepouštěl do ideologie, vždy se tomu vyhýbal. Přestože to byl člen komunistické strany, tak nikdy neuhnul z faktografie. Byl typický pozitivista, který se nikdy nepouštěl do nějakých osobních nebo ideologických úvah. Vždy ho zajímala pouze fakta.“*^{25]}

V podobném duchu na jeho pedagogické působení na ZČU vzpomíná i jeho další student a později kolega a přítel prof. Viktor Viktora: *„Mě učil ještě jako asistent, měli jsme ho na semináře a vždy jsme ho obdivovali hlavně pro to, kolik toho znal.“*^{26]}

Ve velmi podobném duchu na něj vzpomínají také na Univerzitě Hradec Králové. Stejně jako v Plzni byl i zde Zdeněk Macek velmi oblíbený nejen u studentů, ale také u kolegů pro svou korektnost, lidskost, ochotu, slušnost a vstřícnost. Jeho kolegyně z Hradce Králové doktorka Středová vzpomíná: *„Zdeněk Macek byl velmi oblíben u studentů, což se dalo poznat na tom, jak hojně byly jeho přednášky navštěvované. Myslím si, že nikdo před ním ani po něm zde tak dobře neučil moderní dějiny jako právě Zdeněk Macek. Podle mého názoru*

23] Rozhovor s PaedDr. Helenou Východskou vedený Petrem Hakenem 2. dubna 2014.

24] Tamtéž.

25] Tamtéž.

26] Rozhovor s prof. Viktorem Viktorou vedený Petrem Hakenem 4. prosince 2013.

pramenila obliba Zdeňka Macka ze dvou okolností. Na prvním místě to rozhodně byly jeho vypravěčsky velmi poutavé přednášky, při kterých dokázal svým posluchačům pomoci díky svým snad nekonečným vědomostem probíranou tematiku vidět plasticky. Pamatuji si, že když jsme spolu zkoušeli u státnic, tak Zdeněk se mohl se studenty bavit na jakémkoliv téma, a vždy tomu tématu rozuměl. Zdeněk Macek historii nejen znal, ale také ji chápal. Dokázal logickými argumenty vysvětlit svým studentům historické události i to, co k nim vedlo. Druhá okolnost, která vedla podle mě k jeho velké oblibě, bylo to, že neměl na studenty nepřiměřené nároky.^{27]}

Zdeněk Macek byl pedagog, který svoje zaměstnání miloval, což je poznat na jeho přístupu k této práci. Díky svým velkým znalostem, vypravěčskému umu a laskavému a sympatickému vystupování si u všech svých studentů napříč generacemi vybudoval nebývalou a zaslouženou popularitu. Díky ní pak studenty ovlivňoval a budoval v nich lásku k historii i učitelství. Nejednou byl vlastně sám vzorem pro budoucí pedagogy.

Záliby

Významným koníčkem Zdeňka Macka byla vážná hudba a divadlo. Již od mládí, kdy se učil hrát na klavír, si zamiloval především operu. Tato láska nejvíce rozkvetla během jeho studií v Praze, kdy mohl obdivovat při svých návštěvách Národního divadla klasické adaptace českého i světového dramatu. Profesor Viktora vzpomíná: „Zdeněk měl velkou sbírku gramofonových desek, jednalo se o celou oblast vážné hudby. Jeho nejoblíbenější byla česká klasická hudba tzv. předsmetanovská, tj. konec 18. století, hlavně čeští mistři konce 18. století – Vejvanovský, Zach...“^{28]} Během svého působení v Plzni velmi často navštěvoval plzeňské divadlo, nejvíce si oblíbil tvorbu plzeňského režiséra a herce Antonína Procházky. Velmi rád vzpomínal na plzeňské divadlo, neboť po přestěhování do Hradce musel svou zálibu poněkud omezit – v Hradci mělo divadlo poněkud progresivnější charakter než byl zvyklý z Plzně. Co ho však v Hradci velmi nadchlo, byla hradecká filharmonie, jejíž koncerty pravidelně s manželkou navštěvovali.

Hudba však nebyla jediným uměním, které Zdeňka Macka zajímalo. Zdeněk Macek byl velmi nadaným výtvarníkem. Jak vzpomíná prof. Jílek: „On byl neobyčejně nadaný výtvarník, když bylo nějaké výročí na katedře, někdo měl narozeniny, tak mu vytvářel krásnou grafiku.“^{29]}

Další jeho zálibou bylo cestování. Tuto svou zálibu nejvíce pěstoval během svého působení na Pedagogické fakultě v Plzni, kdy spolu s kolegy pořádal každoroční exkurze se studenty, v návaznosti na tradici exkurzí zavedenou zde zakladatelem katedry prof. Václavem Čepelákem. Prof. Kumpera vzpomíná: „On velmi rád na ty exkurze jezdil, organizoval je. Absolvovali jsme spolu asi dvě desítky exkurzí na Slovensku, na Moravě, výjezdy do Polska, do Budapešti.“^{30]} Po revoluci, když se cesta na západ otevřela pro všechny, začaly exkurze mířit na západ, což do té doby bylo nemožné či obtížné. „Vzpomínám především na velice krásnou exkurzi po stopách vylodění Spojenců v Normandii na začátku devadesátých let“.^{31]} Tuto exkurzi do Normandie uspořádal Zdeněk Macek pak i pro

27] Rozhovor s PhDr. Veronikou Středovou Ph.D. vedený Petrem Hakenem 18. února 2014.

28] Rozhovor s prof. Viktorem Viktorou vedený Petrem Hakenem 4. prosince 2013.

29] Rozhovor s prof. Tomášem Jílkem vedený Petrem Hakenem 21. ledna 2014.

30] Rozhovor s prof. Janem Kumperou vedený Petrem Hakenem 10. prosince 2013.

31] Rozhovor s prof. Tomášem Jílkem vedený Petrem Hakenem 21. ledna 2014.

Univerzitu Hradec Králové, kde na ni též s velkým nadšením vzpomínají. Celkem šlo o tři exkurze – Paříž, Normandie s Paříží a Bretaň se zámky na Loire; zde v komentářích výtvarného umění asistoval i doc. František Nesejt.

Své cesty do zahraničí však nepořádal pouze v rámci studentských exkurzí, ale pracoval také jako průvodce pro cestovní kancelář ČEDOK. Do roku 1990 prakticky každé léto trávil jako průvodce při zájezdech do Jugoslávie nebo Bulharska.

Zdeněk Macek velmi miloval vodní a horskou turistiku. Proto pořádal nejen historické exkurze, ale také vodácké kurzy, spolu s prof. Kumperou a s pedagogy z katedry tělesné výchovy. Jak říká prof. Kumpera: „*My jsme téměř každý rok od roku 1980 až do revoluce jezdili na Slovensko na hory a na vodu. Takže za tu dobu jsme projeli všechny řeky a Zdeněk Macek byl vynikající parták*“.^{32]} Prof. Kumpera v této souvislosti s chutí vzpomněl na následující historku: „*Když jsem s ním byl poprvé v roce 1981 na Dunajci, tak tehdy vrcholila Solidarita, její vliv v Polsku rostl a komunisté měli nahnáno. Když jsme tam přijeli a postavili stany, tak přišli „tajní“ a začali nám říkat, že nemůžeme splout, protože tam je nebezpečí kontrarevoluce. Tehdy Macek statečně šel telefonovat na nějakou krajskou správu SNB do Košic a tam říkal, že jsme vodáci, kteří přišli uctít památku SNP a že jsme politicky spolehliví, takže žádný tiskoviny nebudeme pašovat do Polska ani z Polska, takže nám to tam nějaký náčelník povolil a mohli jsme jet*“.^{33]}

Zdeněk Macek byl nejen vynikající historik a pedagog, ale také velmi zručný člověk. Byl vášnivý chalupář. Za svůj život vlastnoručně zvelebil tři chalupy. První chalupa se nacházela ve vesničce Kaliště u Švihova. Po rozvodu s první manželkou tato chalupa zůstala jí a Zdeněk Macek začal budovat další chalupu pro sebe a svoji druhou manželku. Tato druhá chalupa se nacházela na Domažlicku. Po odchodu z Plzně do Hvozdnice u Hradce Králové se zde s vervou pustil do zvelebování své již třetí chalupy. Jak vzpomíná prof. Kumpera: „*Veškeré zednické práce si dělal sám, což je neobvyklé u takového humanitního intelektuála*“.^{34]}

Další zálibou Zdeňka Macka byla genealogie. Během procházení části jeho pozůstalosti, která je uložena v archivu Univerzity Hradec Králové, autoři tohoto textu narazili na cca 30 kartonů plných ručně vypracovaných rodokmenů rodů ze všech koutů Čech, ale i Moravy, Polska, Ruska. Macek toto své dílo nikdy nepublikoval. Publikoval z této činnosti pouze velmi malou část, a to genealogii dvou desítek východočeských rodů z doby středověku, v rámci velké syntézy východočeských dějin.^{35]}

Mimo to se také zabýval genealogií rodů vládců starověku. Mackova pozůstalost obsahuje desítky životopisů a rodopisů starověkých vládců, hlavně římských. Profesor Kumpera vzpomíná, že mu o této své aktivitě Zdeněk Macek vyprávěl a nabízel mu, že by mohli dohromady vytvořit encyklopedickou publikaci týkající se římských císařů. Bohužel k tomu už nedošlo.^{36]}

Zdeněk Macek též velkou část svého času věnoval popularizaci dějin. S oblibou a pečlivostí připravoval pravidelně odborné přednášky pro veřejnost. Tyto přednášky pořádal jak v Plzni, tak také v době svého působení na Univerzitě Hradec Králové. Jeho vystoupení byla velmi oblíbená, obzvláště v rámci tradičního cyklu odborných historických

32] Rozhovor s prof. Janem Kumperou vedený Petrem Hakenem 10. prosince 2013.

33] Tamtéž.

34] Rozhovor s prof. Janem Kumperou vedený Petrem Hakenem 10. prosince 2013.

35] František MUSIL – Jaroslav ČECHURA – Ondřej FELCMAN a kol., *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku*, Praha 2009.

36] Rozhovor s prof. Janem Kumperou vedený Petrem Hakenem 10. prosince 2013.

přednášek v sále suterénu plzeňské radnice, jež pořádal Archiv města Plzně, s nímž Macek spolupracoval pravidelně, ale i v plzeňském rozhlasu.

Publikační činnost Zdeňka Macka

První odborná Mackova stat' publikovaná v Plzni byl příspěvek ve Sborníku Pedagogické fakulty v Plzni, Dějepis VI. – *Exkurze po Západočeském kraji z hlediska vyučování dějepisu na základní devítileté škole*.³⁷⁾ Autorem článku je spolu se Zdeňkem Mackem ještě Tomáš Jílek.

Práce se zabývá tematikou využitím exkurzí, zejména regionálních exkurzí, do výuky dějepisu na základních školách. První část práce přináší rady pro učitele, jak se na exkurze připravit. Nalezneme zde doporučení, jak vybírat cíle exkurze a také to, jak specifikata té které lokality využívat pro výuku.

Druhá část práce je členěna podle jednotlivých ročníků na základní devítileté škole. V každé podkapitole věnované jednotlivým ročníkům se zabývají autoři otázkou, jak co nejlépe zařadit do výuky exkurze s využitím regionálních dějin. Je tu podrobně vysvětleno, co vybrat, jak téma pojmut metodologicky, jaké jsou možnosti, ale i úskalí lokality, najdeme zde i cenné praktické rady.³⁸⁾ Text je doplněn přehlednou, ručně dělanou mapou pro snadnější orientaci v terénu. Přestože tato práce byla vydána skoro před 50 lety, její didaktické využití v současné době je stále možné. Precizní popis památek Západočeské krajce spolu s výběrem učiva z regionálních dějin neztratil příliš na aktuálnosti.

Další Mackova práce vyšla v roce 1968 ve Sborníku Pedagogické fakulty č. 9.³⁹⁾ Titul stati zněl – *Vědecký, technický a průmyslový pokrok v období novějších a nejnovějších dějin lidské společnosti*. V této své práci se Macek zabývá vývojem přírodních věd, techniky a průmyslu od 15. století. V úvodní kapitole sleduje vývoj průmyslových revolucí v 18. a 19. století. Na tento fenomén lidské historie pohlíží očima marxistické historiografie, vychází hlavně z Marxova *Kapitálu* a z prací Radovana Richty.⁴⁰⁾ Faktografie je využitelná dodnes. V druhé části se Macek zabývá chronologicky vývojem vědy a techniky od 15. do 20. století. Opět hledá souvislost vědeckého pokroku s probíhajícími průmyslovými a vědeckotechnickými revolucemi. Tato studie pochopitelně není prvovýzkumným textem z hlediska historického, nýbrž z hlediska didaktického, lze ji považovat za povedený metodologický text, obohacený o přehled nejdůležitějších osobností vědy a techniky pro potřeby učitele základní či střední školy.

V roce 1971 byla ve sborníku katedry historie vydána další didaktická studie Zdeňka Macka, pod názvem *K problematice a metodám využití poznatků z dějin přírodních*

---

37) Zdeněk MACEK – Tomáš JÍLEK, *Exkurze po Západočeském kraji z hlediska vyučování dějepisu na základní devítileté škole (příspěvek k problematice regionálního principu v dějepise)*, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Marxismus-leninismus a dějepis 6, Praha 1965, s. 191–254.

38) Příklady exkurzí: Exkurze po stopách husitskému revolučnímu hnutí v Západních Čechách, Architektonické památky Západních Čech, Barokní památky v Plzni, Památná místa boje proti fašismu za Druhé světové války v Západních Čechách; a mnoho dalších.

39) Zdeněk MACEK, *Vědecký, technický a průmyslový pokrok v období novějších a nejnovějších dějin lidské společnosti*, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Marxismus-leninismus a dějepis 9, Praha 1968, s. 99–155.

40) Radovan Richta (1924–1983) byl český sociolog a filosof, který razil termín vědeckotechnická revoluce a s ním spojenou teorii o náhradě fyzické práce prací duševní. Jeho nejvýznamnější publikace *Civilizace na rozcestí se zabývá „společenskými a lidskými souvislostmi vědeckotechnické revoluce“*. Je to vlastně ekonomická, technologická a sociologická prognóza dalšího vývoje světa, která pojednává o přeměně tehdejší industriální společnosti na společnost, kterou dnes označujeme termínem informační.

věd, techniky a výroby ve vyučování dějepisu: (příspěvek k didaktice dějepisu jako učebního předmětu).^{41]} Macek v její první části sleduje význam začlenění poznatků z dějin přírodních věd a techniky do vyučování dějepisu na základních školách. Zabývá se tím, zda jsou tyto poznatky dostatečně využívány při dějepisném vyučování. Dále se pak se zabývá i tím, jestli je tento jev důležitý pro marxistickou podobu vyučování dějepisu. V druhé části práce nastiňuje možnosti zapojení daných poznatků do výuky dějepisu. Ve třetí části práce lze nalézt mnoho praktických rad, v jaké formě vědu a techniku začlenit na základních školách do hodin dějepisu. Studie navazuje na Mackův předchozí příspěvek ve sborníku,^{42]} přičemž oboje vychází z první a druhé části jeho rigorózní práce.^{43]} Ani další, v pořadí již dvanáctý svazek sborníku katedry historie se neobešel bez příspěvku Zdeňka Macka. Ten svou studii nazval *Odras francouzsko-českých vztahů ve zprávách a komentářích českého buržoazního tisku z let 1907–1914*.^{44]} Jak autor sám v úvodu práce předesílá, nejedná se o podrobný výklad francouzsko-českých vztahů v období před první světovou válkou, ale snaží se o „*postihnoutí vnějšího charakteru česko-francouzských styků na základě tiskových relací a zpráv předních deníků*“^{45]} českých buržoazních politických stran.“^{46]} Studie sleduje francouzsko-české vztahy v devatenáctém a počátkem dvacátého století. Jedná se o publikaci z hlediska metodologického typickou pro Zdeňka Macka – zabývá se odezvou určité historické události v dobovém tisku.

Další Mackova studie vytvořená touto metodou byla pro svoji obsáhlost rozdělena do dvou čísel katederního periodika. Jedná se o studii s názvem *Odezva marocké otázky a vztahů francouzsko-německých v českém buržoazním tisku z let 1905–1914*. První část studie vyšla v roce 1975^{47]} a druhá v roce 1981.^{48]}

Studie si klade za cíl „*zhodnocení postoje české buržoazie a českého tisku k francouzsko-německému sporu o Maroko v letech 1905–1911 a vlastním francouzsko-německým vztahům v letech 1905–1914 i posouzení účasti Rakousko-Uherska na řešení vážného mezinárodního napětí*“.^{49]} V první části textu se Zdeněk Macek zabývá vznikem sporu mezi Francií a Německem o Maroko a také situací v samotném Maroku na počátku 20. století. Dále sleduje francouzsko-německé vztahy mezi léty 1906–1908. Závěr práce je věnován okolnostem Casablanského incidentu.^{50]} Z dobového tisku Macek nejvíce využívá, stejně jako ve většině svých studií s obdobnou tematikou, Národní listy.

41] Zdeněk MACEK, *K problematice a metodám využití poznatků z dějin přírodních věd, techniky a výroby ve vyučování dějepisu: (příspěvek k didaktice dějepisu jako učebního předmětu)*, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 11, Praha 1971, s. 53–72.

42] Týž, *Vědecký, technický a průmyslový pokrok*.

43] Z. MACEK, *Vědecký, technický a výrobní pokrok v období novějších a nejnovějších dějin*, 1. část disertační doktorské práce a týž, *K problematice a metodám využití poznatků z dějin přírodních věd, techniky a výroby ve vyučování dějepisu*, 2. část rigorózní práce.

44] Zdeněk MACEK, *Odras francouzsko-českých vztahů ve zprávách a komentářích českého buržoazního tisku z let 1907–1914*, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 12, Praha 1973, s. 113–138.

45] Národní listy (Národní strana svobodomyšlná), Hlas národa (Staročechi), Venkov (Agráři), Samostatnost (Strana státopravně pokroková), Čas (Česká strana lidová) a Právo lidu (Československá strana sociálně demokratická).

46] Z. MACEK, *Odras*, s. 113.

47] Zdeněk MACEK, *Odezva marocké otázky a vztahů francouzsko-německých v českém buržoazním tisku z let 1905–1914* (1. část), in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 13, Praha 1975, s. 125–150.

48] Zdeněk MACEK, *Odezva marocké otázky a vztahů francouzsko-německých v českém buržoazním tisku z let 1905–1914* (2. část), in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 14, Praha 1981, s. 29–82.

49] Z. MACEK, *Odezva marocké otázky* (1. část), s. 125.

50] Pod záminkou ochrany svých občanů v Maroku Francie vojensky obsadila východní a severovýchodní oblasti Maroka v roce 1908.

Druhá část studie⁵¹⁾ volně navazuje na první a pokračuje ve sledování vývoje francouzsko-německých vztahů v letech 1909–1911, posléze pak přípravy světové války a ohlasu francouzsko-německých vztahů v českém tisku v její předvečer, v letech 1912–1914. Stejně jako v první části, jsou i zde nejvíce využívány opět Národní listy. Studie vychází z výzkumu shrnutého v Mackově kandidátské práci.⁵²⁾ Macek se snaží postihnout práci s dobovým tiskem jako hodnotným historickým pramenem i teoreticky.

V roce 1998 vyšel sborník Dějepis XVII. Byl Zdeňkovi Mackovi věnován k jeho šedesátým narozeninám. Sborník uvádí i jednu z tehdy nejnovějších Mackových studií, jež nesla název už sám o sobě napovídající téma – *Reflexe vývoje hospodářství, zbrojení, rozpočtové a zahraniční politiky Rakouska-Uherska v českém prostředí a tisku mezi léty 1911–1914*.⁵³⁾ Smyslem této práce, jak v úvodu Macek uvádí, není „úplný a vyčerpávající rozbor rakousko-uherské ekonomiky a financí“, ⁵⁴⁾ nýbrž obraz „reakce českého tisku na ekonomickou situaci, na problémy státního rozpočtu, na hrozbu války, stupňované výdaje na zbrojení, závislost na Německu, i na poměr české reprezentace k Francii, Rusku atd.“⁵⁵⁾ Jedná se o další dílčí příspěvek sloužící k poznání dobového mediálního obrazu mezinárodní situace v Evropě v době, která těsně předcházela první světové válce. Zdeněk Macek tuto studii vybavil obzvláště rozsáhlým poznámkovým aparátem, ve kterém se nachází mediální podoba údajů o státním rozpočtu pro léta 1911 a 1912 či tabulky výdajů na armádu v těchto letech, což je samo o sobě zajímavou pramenovou edicí. Jako pramen zde posloužily příslušné ročníky Národních listů, Samostatnosti a Venkova.

V říjnovém vydání časopisu Zeměpis a dějepis ve školách vydaném v roce 1966 vyšel článek Zdeňka Macka s názvem *Názorné pomůcky regionálního charakteru*.⁵⁶⁾ Jedná se o jeho další příspěvek k didaktice dějepisu zaměřený na regionální historii.⁵⁷⁾ Zdeněk Macek opět zkoumá možnosti využití regionálních památek ve výuce. Nabízí i zajímavé nápady pro učitele, jak si mohou sami vytvořit mapu s vyznačením regionálních památek, která velmi pomůže coby didaktická pomůcka při výkladu. Text je doplněn i několika názornými příklady, jak takové mapy mohou vypadat. Práce je obsahově stále využitelná a inspirativní, i přes to, že byla vytvořena již před skoro padesáti lety.

V únorovém vydání časopisu Společenské vědy ve škole z roku 1977 vyšel článek Zdeňka Macka, jenž nese název *Mezinárodní vztahy po druhé světové válce*.⁵⁸⁾ Tento článek vychází z Mackova skripta *Mezinárodní vztahy po roce 1945*.⁵⁹⁾ Jedná se o stručný přehled dané problematiky, tak aby byl rychle dostupnou pomůckou pro učitele.

V roce 1992 byl v Muzejním zpravodaji, který vydávalo Okresní muzeum v Klatovech, publikován článek Zdeňka Macka s názvem *K bílým místům druhé světové války: Ztráty SSSR a Německa za druhé světové války jako kritérium efektivity válečných*

51) Z. MACEK, *Odezva marocké otázky* (2. část).

52) Z. MACEK, *Odezva francouzské středoevropské politiky v soudobém českém tisku v letech 1907–1914*, kandidátská práce FF UK, Praha 1970.

53) Zdeněk MACEK, *Reflexe vývoje hospodářství, zbrojení, rozpočtové a zahraniční politiky Rakouska-Uherska v českém prostředí a tisku mezi léty 1911–1914*, in: Dějepis: sborník Pedagogické fakulty v Plzni 17, Plzeň 1998, s. 73–91.

54) Tamtéž, s. 73.

55) Tamtéž.

56) Zdeněk MACEK, *Názorné pomůcky regionálního charakteru*, Dějepis a zeměpis ve škole 9, 1966, č. 3, s. 55.

57) Z. MACEK – T. JÍLEK, *Exkurze*.

58) Zdeněk MACEK, *Mezinárodní vztahy po roce 1945*, in: Společenské vědy ve škole: časopis pro učitele dějepisu a občanské nauky 2, Praha 1977, s. 168–172.

59) Zdeněk MACEK, *Mezinárodní politika po roce 1945*, Plzeň 1978.

operací.^{60]} V této studii se autor zabývá „*důkladným a důsledným rozbořem materiálních a lidských ztrát Sovětského svazu a Německa za druhé světové války, který nabízí nové pohledy na vlastní výslednost bojů a válečného střetnutí.*“^{61]} Práce vychází z rozboru statistických údajů o ztrátách na životech jak na straně SSSR, tak na straně Německa. Kromě lidských ztrát sleduje množství nasazené a ztracené vojenské techniky. Ze statistických údajů vyvozuje Macek určité závěry, mimo jiné např.: „*Sovětské vítězství nad hitlerovským Německem bylo zapláceno v některých směrech až příliš drazo. Na této skutečnosti se podílela chybná politická a vojenská rozhodnutí vlády, málo úsporné a účelné hospodářství a hlavně také přehlížení zásady minimalizace lidských ztrát...*“^{62]} Zabývá se také komparací poměrných ztrát obou států. Statistická metoda byla Mackovi blízká a dokázal s ní velmi zdařile pracovat.

V roce 1992 vyšla ve sborníku Zprávy kabinetu regionálních dějin katedry dějepisu PeF v Plzni studie Zdeňka Macka s názvem *Představa periodizace dějin vědy, techniky a výroby (průmyslu)*.^{63]} V úvodu této studie vysvětluje Macek motivy, které ho vedly k výzkumu – „*nepopíratelný význam dějin vědy a techniky pro vývoj lidské kultury*“^{64]} a „*dosavadní nesystematický popis tohoto fenoménu.*“^{65]} Sleduje vývoj vědy a techniky od počátku lidstva. Rozdělil jej na tři technické revoluce, vědeckou revoluci a tři průmyslové revoluce. První technická revoluce zahrnuje období, kdy člověk začal využívat nástroje, které „*oddělily život člověka od života zvířat, jedná se o prvotní nástroje (pěstní klíny, sekeromlaty, atd.)*“^{66]} Macek toto období datuje mezi léta 600 000 př. n. l. – 2000 př. n. l., tedy obdobím paleolitu a mezolitu. Druhou technickou revoluci datuje Macek mezníky 2000 př. n. l. a 500 př. n. l. Tato doba je spojena s neolitickou revolucí. Do období Třetí technické revoluce zahrnuje Zdeněk Macek periodu vymezenou roky 500 př. n. l. a 1500 n. l. V této době dochází k mnoha technickým vynálezům a k další dělbě práce. Vědeckou revolucí označuje Zdeněk Macek období 15.–18. století, v této době vzniká moderní věda. Za První průmyslovou revoluci pak považuje období zhruba mezi polovinou 18. a polovinou 19. století. Označuje tuto dobu jako fázi přechodu od manufakturní a řemeslné výroby k tovární výrobě. Druhou průmyslovou revoluci mu vymezuje druhá polovina 19. století a 30. léta 20. století. Charakteristické pro tuto dobu jsou tovární velkovýroba a velký vývoj vědeckých disciplín. Za Třetí průmyslovou revoluci považuje Zdeněk Macek dobu od 40. let 20. století do současnosti. Pro tuto dobu je typická cílevědomá koordinace vědeckého a technického výzkumu. Na závěr Macek nastiňuje výhled do budoucna, do Čtvrté průmyslové revoluce, která bude typická hledáním alternativních zdrojů energie.

K tématu se Macek ještě později vrátil studií ve Sborníku katedry historie,^{67]} kde předkládá návrh periodizace dějin lidstva pomocí chronologie dějin vědy a techniky.

60] Zdeněk MACEK, *K bílým místům druhé světové války: ztráty SSSR a Německa za druhé světové války jako kritérium efektivit válečných operací*, in: Muzejní zpravodaj 1, Klatovy 1992, s. 15–19.

61] Tamtéž s. 15.

62] Tamtéž.

63] Zdeněk MACEK, *Představa periodizace dějin vědy, techniky a výroby (průmyslu)*, in: Zprávy kabinetu regionálních dějin katedry dějepisu PeF v Plzni 6, Plzeň 1992, s. 11–18.

64] Tamtéž s. 11.

65] Tamtéž.

66] Tamtéž s. 13.

67] Z. MACEK, *Vědecký, technický a průmyslový pokrok*.

V roce 1986 publikoval Zdeněk Macek brožuru *Mezinárodní vztahy v letech 1983–1986*.^{68]} Brožura byla určena učitelům dějepisu a občanské nauky na středních školách a také pro potřeby okresních metodiků. Brožuru vydal kabinet dějepisu Krajského pedagogického institutu v Plzni.

Tato Mackova publikace obsahuje a rozšiřuje obsah přednášek a seminářů Zdeňka Macka pro učitele. Cílem tohoto díla je „*poskytnout vyučujícím dostatek faktů pro výuku kapitoly z nejnovějších dějin*“.^{69]} V první kapitole sleduje Macek ekonomický stav v západních zemích v 80. letech 20. století. Největší pozornost je věnována Spojeným státům americkým. Kromě USA se zde autor zabývá státy, které jsou součástí NATO a EHS. V druhé kapitole se věnuje mírovým iniciativám a sleduje, jaký vliv tyto iniciativy měly na mezinárodní vztahy mezi západními a východními státy. Třetí část poskytuje Mackův náhled na politiku USA. Spojené státy jsou samozřejmě dobově označovány za imperiálního agresora bez skrupulí, přičemž stejné imperiální aktivity SSSR zde nejsou pojmenovány. Poslední kapitola je věnována vlivu rozvojových zemí v Africe, Asii a Latinské Americe na mezinárodní vztahy. Macek uvádí, že díky sílící imperiální agresi USA a kritickým situacím, k nimž docházelo v těchto rozvojových zemích, několikrát hrozil světu další globální válečný konflikt.

Zdeněk Macek jako člen Komunistické strany Československa publikoval i v ideologickém periodiku *Slovo propagandy a agitátora*, které vydával Dům politické výchovy v Plzni při Městském výboru Komunistické strany Československa v Plzni. První stať vyšla v listopadu 1974. Název staťe zní: *Rozhodující úloha Sovětského svazu v boji proti fašismu*.^{70]} Cílem tohoto pojednání je ukázat, jak velkou úlohu měl Sovětský svaz na porážce nacistického Německa. V první části textu se Zdeněk Macek zabývá důvody, které vedly k propuknutí největšího konfliktu v dějinách lidstva, tedy hlavně vzrůstající moci fašismu a německého nacismu, jež pak označuje za „*produkt všeobecné krize kapitalismu a nástroj obrany mocenských zájmů vládnoucí třídy kapitalistického světa*“.^{71]} Druhá část pojednání je věnována samotnému konfliktu, přičemž se pozornost zaměřuje víceméně hlavně na SSSR, zatímco ostatní účastníci koalice bojující proti Německu jsou zmiňováni jen okrajově. Macek udává počty nasazených vojáků a množství vojenské techniky, které jsou dle jeho názoru nejpřesvědčivějším měřítkem pro porovnávání významnosti jednotlivých členů protihitlerovské koalice. Vzhledem k charakteru periodika, ve kterém tato stať vyšla, a také k faktu, že byla určena pouze pro vnitrostraničskou potřebu, je text dost ideologicky zaměřený (ve srovnání s ostatními Mackovými texty). Týká se to především první části práce, ve které je např. Sovětský svaz označován za „*ochránce práva, demokracie, svobody národů a světového míru*“.^{72]} Druhá část práce, založená především na faktografii, už tak ideologicky zatížená není.

Druhá stať Zdeňka Macka publikovaná v periodiku *Slovo propagandy a agitátora* nese název *Postupimská konference v roce 1945*.^{73]} Tato práce vyšla v září 1975, za

68] Zdeněk MACEK, *Mezinárodní vztahy v letech 1983–1986*, Plzeň 1986.

69] Tamtéž s. 3.

70] Zdeněk MACEK, *Rozhodující úloha Sovětského svazu v boji proti fašismu*, in: *Slovo propagandy a agitátora* 9, Plzeň 1974, s. 1–7.

71] Tamtéž, s. 2.

72] Tamtéž, s. 1.

73] Zdeněk MACEK, *Postupimská konference v roce 1945*, in: *Slovo propagandy a agitátora* 7, Plzeň 1975,

účelem připomenutí třiceti let od konce druhé světové války a stejně jako předcházející publikace je i ona poměrně značně zatížena ideologií. Sovětský svaz je líčen jako „jediný, který důsledně hájil myšlenku vytvoření jednotného, demokratického a mírumilovného Německa.“^{74]} Nicméně, text je velmi faktograficky podrobný a odborně fundovaný.

Během svého působení v Hradci Králové publikoval Zdeněk Macek celkem čtyři své práce v časopise Východočeské listy historické, vydávaném Univerzitou Hradec Králové.

První práce nese název *Poválečný vývoj Afghánistánu a nepodařená sovětská agrese v letech 1979–1989*.^{75]} Studie velmi stručně nastiňuje dějiny Afghánistánu do druhé světové války. Větší pozornost je poté věnována událostem v druhé polovině 20. století v této zemi. Stežejním tématem práce je, jak udává samotný název, sovětská intervence v letech 1979–1989. Sovětskou agresi popisuje Macek jako „zásah sovětských vojsk podle scénáře pozvání a soudružské pomoci zemi, ve které probíhala občanská válka.“^{76]} V poslední části Macek sleduje vývoj Afghánistánu poté, co v roce 1989 sovětská vojska zemi opustila. Práce tedy přesahuje historickou rovinu a poukazuje také na problémy současného světa. Článek je doplněn stejně jako většina Mackových děl mapami pro lepší přehlednost. K této práci je ještě potřeba podotknout, že vyšla v roce 2001, těsně po událostech 11. září ve Spojených státech amerických. Vzhledem k tomu, že Afghánistán se v této době stal médií hojně sledovaným regionem, přilákal tento článek pozornost novinářů.^{77]}

Další článek ve Východočeských listech historických vyšel Zdeňku Mackovi o rok později v roce 2002. Studie nese název *Zájem československé diplomacie o otázky francouzské ekonomiky a vnitropolitické problémy Francie v krizových letech 1933–1935*.^{78]} Jedná se o jednu z řady autorových prací k situaci ve Francii ve 20. století. V této studii se Macek zabývá stavem francouzské ekonomiky během Velké hospodářské krize v letech 1929–1935. Macek v textu sleduje postup, pomocí kterého se francouzská vláda snažila vypořádat s jejími dopady, a zabývá se také tím, jaký měl onen postup dopad na zahraniční obchod s Československem. Nesleduje však pouze styky s Československem, ale také s Velkou Británií, USA a SSSR. Studie je doplněna přehlednými tabulkami, jež znázorňují *Stav francouzského hospodářství ve srovnání s jinými státy v letech 1929–1935*, *Obrat francouzského zahraničního obchodu v letech 1933–1935* a *Počet nezaměstnaných ve Francii v letech 1933–1935*.

O dva roky později, tedy v roce 2004, vyšlo další číslo Východočeských listů historických. I v tomto čísle má Zdeněk Macek svůj příspěvek. Studie nese titul *Okolnosti projektu finanční půjčky Uherska ve Francii roku 1910 a jeho odezva v českém tisku*.^{79]} Macek opět použil svou osvědčenou metodu – práci s dobovým tiskem. Sleduje zájem českého tisku o Uhersko a vysvětluje jej mimo jiné takto: „Zájem o uherské záležitosti byl v české společnosti přirozený, neboť se týkal nejen druhé části společného soustátí

---

s. 11–17.

74] Tamtéž, s. 12.

75] Zdeněk MACEK, *Poválečný vývoj Afghánistánu a nepodařená sovětská agrese v letech 1979–1989*, Východočeské listy historické 17–18, 2001, s. 283–317.

76] Tamtéž, s. 283.

77] Rozhovor s PhDr. Veronikou Středovou, Ph.D. vedený Petrem Hakenem 18. února 2014.

78] Zdeněk MACEK, *Zájem československé diplomacie o otázky francouzské ekonomiky a vnitropolitické problémy Francie v krizových letech 1933–1935*, Východočeské listy historické 19–20, 2002, s. 69–97.

79] Zdeněk MACEK, *Okolnosti projektu finanční půjčky Uherska ve Francii roku 1910 a jeho odezva v českém tisku*, Východočeské listy historické 21–22, 2004, s. 139–157.

Rakouska-Uherska, ale i národa, který dosáhl, na rozdíl od Čechů, v habsburské monarchii rovnoprávnosti s Rakušaný.^{80]} V první části studie se Macek zabývá stavem ekonomiky v zemi po tzv. rakousko-uherském vyrovnání. Dále se zabývá ohlasem uherské výpůjčky peněz ve Francii v dobovém tisku. Okolnosti půjčky byly velmi složité, neboť v této době již existoval Trojspolek a Trojdohoda, tudíž tyto dva státy byly politickými nepřáteli. Motívem půjčky byl fakt, že Francie jako druh svého exportu velmi často využívala půjčky okolním státům. Jako zdroj informací Zdeněk Macek nejvíce využil noviny Národní listy a Hlas národa. Studie je další ukázkou toho, jak bravurně ovládal práci s dobovým tiskem a jak ho dokázal využít coby pramene.

Poslední příspěvek Zdeňka Macka ve Východočeských listech historických vyšel v roce 2005 v čísle 23–24. Studie nese název *Reagence francouzského a českého tisku na turecká jednání o půjčku ve Francii, Velké Británii, Německu a Rakousko-Uhersku v letech 1910–1911.*^{81]} Jedná se opět o práci s tiskem. Autor v ní ukazuje na stav mezinárodních vztahů těsně před první světovou válkou pomocí příkladů mezinárodních výpůjček. Tentokrát se jedná o snahu Turecka získat finanční prostředky od Francie, a později také od Německa a Rakousko-Uherska. Macek se zabývá složitými okolnostmi finančních jednání zapříčiněnými tehdejší složitou politickou situací v Evropě^{82]} a zkoumá, jak na tuto situaci různě reagoval tisk ve Francii, Velké Británii, Německu a Rakousko-Uhersku. Jako zdroj informací nejvíce využívá periodika Národní listy a Echo de Paris.

V roce 2007, tedy rok po smrti Zdeňka Macka, vydalo nakladatelství OFTIS pro Historický ústav fakulty humanitních studií Univerzity Hradec Králové sborník *Život pro historii*,^{83]} který byl věnován významným životním jubileím doc. PhDr. Marty Kohárové, CSc. a doc. PhDr. Františka Nesejta, CSc. Součástí sborníku je také studie Zdeňka Macka s názvem *Zajatecký tábor v Holýšově mezi léty 1939–1945: Vzpomínky francouzských zajatců.*^{84]} V úvodu studie tu Macek vysvětluje důvody vzniku svého článku: „V roce 1965 se mě prostřednictvím tehdejšího děkana Pedagogické fakulty v Plzni prof. Jindřicha Vačka dostaly do rukou vzpomínky francouzského učitele René Monsarrata týkající se let 1940–1945, která z větší míry prožil jako válečný zajatec v Holýšově. Mým úkolem bylo tehdy tento francouzský text přeložit. Ponechal jsem si jednu kopii překladu a schoval si ji pro možné zpracování někdy později.“^{85]} Celý článek vychází ze vzpomínek René Monsarrata, které popisují začátek války z pohledu francouzského vojáka, kapitulaci francouzských vojsk a cestu do zajetí. Poslední část je věnována Monsarratově internaci v zajateckém a pracovním táboře v Holýšově.

80] Tamtéž s. 139.

81] Zdeněk MACEK, *Reagence francouzského a českého tisku na turecká jednání o půjčku ve Francii, Velké Británii, Německu a Rakousko-Uhersku v letech 1910–1911*, in: Východočeské listy historické 23–24, 2005, s. 207–225.

82] Nejdůležitější je existence Trojspolku a Trojdohody. Problematika půjčky spočívala v tom, že pokud by Francie nepůjčila Turecku, mohlo to zapříčinit příklonění Turecka k Trojspolku.

83] Veronika STŘEDOVÁ (red.), *Život pro historii: k významným životním jubileím doc. PhDr. Marty Kohárové, CSc. a doc. PhDr. Františka Nesejta, CSc.*, Ústí nad Orlicí 2007.

84] Zdeněk MACEK, *Zajatecký tábor v Holýšově mezi léty 1939–1945: (vzpomínky francouzských zajatců)*, in: V. Středová (red.), *Život pro historii*, s. 127–135.

85] Tamtéž s. 127.

Učebnice, skripta a další studijní materiály

Zdeněk Macek se autorsky podílel na tvorbě tří učebnic dějepisu. Jednalo se o jednu učebnici dějepisu vydanou Státním pedagogickým nakladatelstvím v roce 1980 a o dvě učebnice vydané Slovenským pedagogickým nakladatelstvím v roce 1981 a 1985.

Další učebnice *Dějepis pro II. ročník experimentálních středních odborných škol. II. část*,^{86]} jejímiž autory jsou kromě Macka Vratislav Čapek, Miroslav Suttý a Renáta Wohlgemuthová, zahrnuje období od Velké říjnové socialistické revoluce až po nejnovější dějiny, konkrétně až do 70. let 20. století. Učebnice je rozdělena na dvě hlavy – *Velká říjnová socialistická revoluce a nástup socialistické společnosti. První etapa všeobecné krize kapitalismu a Vznik a rozvoj světové socialistické soustavy. Druhá a třetí etapa všeobecné krize kapitalismu*. Obě hlavy jsou poté ještě členěny na několik kapitol. Každá kapitola je doplněna o dobové dokumenty. Dále se na konci každé kapitoly nacházejí otázky a úkoly k domácímu samostudiu a prameny sloužící k rozšíření informací o dané problematice. V první hlavě je stěžejní kapitolou kapitola o Velké říjnové revoluci. Dále v textu najdeme dějiny celé poloviny první poloviny 20. století. Učebnice sleduje paralelně vývoj v Československu a vývoj obecných dějin. Hlavní pozornost je věnována sociálním dějinám. V druhé části první hlavy je pak podrobně sledována problematika vzestupu fašismu a druhá světová válka. Druhá hlava se zabývá poválečným rozdělením světa, vznikem a vývojem socialistické soustavy, studenou válkou, konfliktem mezi Jižní a Severní Koreou a válkou ve Vietnamu. Z československých dějin je v této hlavě největší pozornost věnována únoru 1948 a budování socialismu.

Další učebnice, na které se Zdeněk Macek autorsky podílel, vyšla v roce 1981 pod názvem *Dejepis – experimentální učebný text pre 3. ročník gymnázia*.^{87]} Je rozdělena na tři hlavní kapitoly, jež jsou dále členěny na další dílčí podkapitoly. Každá podkapitola je zakončena otázkami a úlohami pro fixaci probíraného tématu. První kapitola učebnice nese název *Svetodejinný význam Velkej októbrovej socialistickej revolúcie ako začiatku procesu socialistickej revolúcie a prechodu spoločnosti od kapitalizmu k socializmu*. Zahrnuje Velkou říjnovou revoluci a její důsledky pro vývoj u nás i ve světě. Kapitola končí rozpadem Rakousko-Uherska a vznikem Československé republiky. Druhá kapitola pod názvem *Od víťazstva socialistickej revolúcie v jednej krajine k utvoreniu svetovej socialistickej sústav* se zabývá kritikou kapitalismu a vývojem socialismu v SSSR. Druhá část této kapitoly je věnována druhé světové válce. Poslední kapitola nese název *Vznik a rozvoj svetovej socialistickej sústav*. Je věnována dějinám mezinárodních vztahů po druhé světové válce. Autoři sledují tvorbu tzv. Západního a tzv. Východního bloku a rostoucí napětí mezi nimi vrcholící studenou válkou. Z československých dějin je podrobně líčen komunistický převrat v roce 1948 a budování socialismu.

Další učebnice, na které se Zdeněk Macek podílel, vyšla v roce 1985 a nese název *Dejepis pre 3. ročník gymnázia*.^{88]} Kromě Zdeňka Macka se na ní autorsky účastnili Samuel Cambel, Jaroslav Sýkora a Ivan Kamenec. Učebnice je členěna podobně jako předcházející učebnice.^{89]} Obsahuje převážně i stejný text. Všechny tři učebnice mají jeden významný

86] Vratislav ČAPEK a kol., *Dějepis pro II. ročník experimentálních středních odborných škol. II. část*, Praha 1980.

87] Jarmila KNORROVÁ a kol., *Dejepis – experimentální učebný text pre 3. ročník gymnázia*, Bratislava 1981.

88] Samuel CAMBEL a kol., *Dejepis pre 3. ročník gymnázia*, Bratislava 1985.

89] J. KNORROVÁ a kol., *Dejepis*.

společný znak, a to ideologické zaměření. Dějepis v tehdejší školství měl důležitou úlohu, a to vychovat budoucí generaci k úctě k socialismu. Většina historických faktů musela proto být podána tak, aby podporovala komunistickou ideologii. Učebnice obsahují značné množství faktografie velmi fundovaně podané, její ideový náboj je ale nesporný. Použitelnost textů v dnešní době je tím značně omezená.

Pokud budeme učebnice hodnotit po stránce didaktické, je potřeba zdůraznit snahu o problémové vyučování, k němuž texty vedou a vybízejí. To byla tehdy velmi moderní a užitečná metoda expozice učiva. V tomto směru je nejvíce propracovaná prvně zmiňovaná učebnice.^{90]} Na závěr každé kapitoly jsou připojeny otázky a úkoly k dané kapitole, které vedou žáky k zamyšlení se nad problematikou, k dohledávání faktů, ptají se na kauzalitu událostí, vybízejí ke komparaci a hledání souvislostí. Co je na této učebnici nejvíce cenné, je velké množství pramenů, jimiž je víceméně každá kapitola vybavena. Jedná se o dobové dokumenty, proslovy, grafy a tabulky, které pomáhají ke skutečně historickému pochopení probírané látky.

Kromě učebnic se Zdeněk Macek autorsky podílel spolu s Vratislavem Čapkem a Annou Kováčovou na tvorbě *Metodické příručky k učebnici Dějepis pro druhý ročník středních odborných škol a první ročník středních odborných učilišť*.^{91]} Příručka je členěna na kapitoly sledující kapitoly uvedené učebnice. Každá kapitola je rozdělena na čtyři části – *Charakteristika historického období, výběr a uspořádání učiva; Didaktické rozčlenění tematického celku do vyučovacích hodin, jejich obsahová a metodická struktura; Didaktické prostředky a literatura; Shrnutí poznatků*. Největší pozornost je věnována v každé kapitole části *Didaktické rozčlenění tematického celku do vyučovacích hodin, jejich obsahová a metodická struktura*, ve které lze nalézt rozdělení daného tematického celku, výchovně vzdělávací cíle tématu a náplň každé hodiny. Dále jsou zde uvedeny doporučené metody pro učitele, kterými měl dosáhnout cíle výchovy socialistického člověka. Další část *Didaktické prostředky a literatura* obsahuje rozšiřující literaturu k danému tématu. Literatura je vybrána pečlivě s ohledem na tehdejší možnosti výběru zdroje informací. Poslední část každé kapitoly *Shrnutí poznatků* obsahuje již jen ty nejdůležitější informace vypsané v bodech pro lepší přehlednost. Na konci příručky najde učitel časový plán výuky dějepisů v druhém ročníku středních odborných škol a v prvním ročníku středního odborného učiliště.

Během svého působení na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni vydal Zdeněk Macek také několikrát skripta, která sloužila jako užitečný zdroj informací pro studenty jeho kurzu nejnovějších dějin. První skriptum vyšlo v roce 1978 pod názvem *Mezinárodní politika po roce 1945*.^{92]} Samozřejmě, že se v době jeho vzniku Zdeněk Macek nemohl úplně vyhnout ideologickému zabarvení textu, ten ale i přes tuto skutečnost obsahuje velké množství relevantních informací, neboť autor, stejně jako u všech svých vydaných prací, byl velmi pečlivý při shromažďování a interpretaci informací. Skriptum je rozděleno na čtyři části, které rozdělují téma do časových bloků. První část ohraničují léta 1945–1949, druhou 1949–1955, třetí 1955–1963 a čtvrtou 1963–1979. V první části se Macek zabývá poválečným uspořádáním Německa, na něj uvalenými reparacemi a potrestáním nacistických zločinců. Dále podrobně sleduje vytvoření Organizace spojených národů. V druhé kapitole této části se poté již zabývá počátkem období tzv. studené války, rozpadem kolonialismu a nástupem národně osvobozenecých snah v Africe, Asii a Jižní Americe.

90] V. ČAPEK a kol., *Dějepis*. II. část.

91] Vratislav ČAPEK a kol., *Metodická příručka k učebnici Dějepis pro druhý ročník středních odborných škol a první ročník středních odborných učilišť*, Praha 1985.

92] Z. MACEK, *Mezinárodní politika po roce 1945*.

Druhá část skriptu se týká let 1949–1955. Zde Macek sleduje vyostřování studené války a věnuje se konfliktům v Koreji, v Indočíně a na Blízkém Východě. V druhé kapitole se opět zabývá národně osvobozenými boji v koloniálních zemích.

Ve třetí části Macek sleduje uvolňování napětí mezi Východním a Západním blokem, stejně jako průběh odzbrojovacích jednání velmocí. I poslední část tohoto skriptu klade důraz na průběh odzbrojování a sovětsko-americká jednání v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století. Druhá kapitola je opět věnována koloniálním a post-koloniálním zemím. Podrobněji se dočteme o arabsko-izraelském konfliktu a o válce ve Vietnamu.

Druhé skriptum Zdeňka Macka, které vydal během svého působení na katedře historie Pedagogické fakulty v Plzni, *Kapitoly z obecných dějin 20. století*, bylo rozděleno do tří publikací, jež vycházely postupně. První díl vyšel v roce 1992 a nese jméno *Kapitoly z obecných dějin 20. století 1: určeno studujícím 4. - 5. roč. učitelství 2. a 3. stupně*.^{93]} V úvodu uvádí Macek důvody pro vznik tohoto třídílného skriptu. „*Pohnutkou k vydávání učebních textů k obecným dějinám 20. století se stala nejen běžná potřeba studijních materiálů pro posluchače historie na Pedagogické fakultě ZČU v Plzni, nýbrž především nutnost objektivizace pohledů na mnohé otázky obecných dějin doby nejnovější. V oficiální československé historiografii posledních desetiletí existuje zřejmá nevyváženost, nepřesnost i nepravdivost výkladu dějinných událostí, způsobená politickými okolnostmi společenského dění, jednostrannou preferencí marxistické ideologie ve společenských vědách i neznalostí západní literatury.*“^{94]} První díl skriptu se zabývá převážně událostmi v letech 1939–1945. Nejedná se o úplný výklad dějin, jen o určité vybrané kapitoly z historie tohoto období, o jakousi příručku první pomoci pro učitele dějepisu v nové porevoluční době. V první kapitole se Macek zabývá sovětskou politikou územní expanze v letech 1939–1940, přičemž nově sleduje okolnosti sovětsko-německých smluv z roku 1939. Dále tu nalezneme pojednání o dříve zkruslaných kauzách – o tzv. Katyňském případu, sovětsko-finské válce a o událostech, které se v těchto letech odehrávaly v Pobaltí a Besarábii. Druhá kapitola podrobně vysvětluje zapojení Sovětského svazu do druhé světové války poté, co ho Německo nečekaně napadlo. Nejedná se o popis vojenských operací, které provázely napadení SSSR Německem, ale spíše o popis okolností, které tuto část druhé světové války provázely. Třetí kapitola nese název *Ztráty SSSR a Německa za druhé světové války jako kritérium efektivity válečných operací*. Tuto kapitulu vydal Zdeněk Macek i jako samostatný celek v časopise Muzejní zpravodaj vydávaném Okresním muzeem v Klatovech. Ve čtvrté kapitole se zabýval Jaltskou konferencí a jednáním o poválečném rozdělení světa. Poslední část skriptu se jako jediná nezabývá druhou světovou válkou, ale pojednává o konfliktu mezi SSSR a Jugoslávií v roce 1948. Tento konflikt byl důkazem počínajících komplikací ve vznikajícím Východním bloku. Jugoslávie měla jiný pohled na řízení ekonomiky než Sovětský svaz, což muselo vést ke sporu. Macek konflikt velmi podrobně popisuje, hledá jeho příčiny a důsledky pro mezinárodní dění a také to, jak byl v marxistické historiografii mlhavě a nepravdivě popisován.

Druhý díl *Kapitol z obecných dějin 20. století* byl vydán v roce 1995 pod názvem *Kapitoly z obecných dějin 20. stol. 2. díl, 1. [část], Blízký a Střední východ po roce 1945*.^{95]} Tento díl je věnován otázce poválečného politického vývoje na Blízkém a Středním

93] Zdeněk MACEK, *Kapitoly z obecných dějin 20. století 1: určeno studujícím 4. -5. roč. učitelství 2. a 3. stupně*, Plzeň 1992.

94] Tamtéž, s. 5.

95] Zdeněk MACEK, *Kapitoly z obecných dějin 20. stol. 2. díl, 1. [část], Blízký a Střední východ po roce 1945*, Plzeň 1995.

východě. V první části skripta se nachází geografické vymezení pojmu *Blízký a Střední východ*,^{96]} a je zde stručně vysvětlen význam tohoto regionu do roku 1945. Větší pozornost je věnována vzniku nezávislých států v této oblasti po skončení druhé světové války. Druhá část skripta se zaměřuje na velmi složitý vývoj arabsko-izraelských vztahů. V úvodu hledá Macek příčinu sporů v této dodnes neklidné lokalitě. Historii regionu začíná starověkými počátky židovského státu a dále sleduje vývoj sionismu od 19. století, stejně jako vysvětluje motivy vzniku samostatného židovského státu. Zde autor odkazuje na dílo Theodora Herzla.^{97]} Poté se zabývá okolnostmi vzniku samostatného židovského státu v roce 1948 a následuje popis jednotlivých konfliktů, ke kterým došlo na sledovaném území došlo. V poslední části skripta se věnuje vývoji tzv. palestinské otázky v letech 1982–1994. Text je doplněn velkým počtem map a plánek, které pomáhají ke snadnější orientaci v prostoru.

Druhý díl skripta *Blízký a Střední východ po roce 1945 (2)*,^{98]} vydaný v roce 1996, se oproti prvnímu dílu nevěnuje pouze jednomu tématu. Zdeněk Macek se v této publikaci v první části zabývá vývojem Turecka od druhé světové války do roku 1993. Turecko se díky své poloze sice nachází mimo ohnisko největších konfliktů v oblasti, ale díky své velikosti a počtu obyvatel patří k tamějším nejdůležitějším zemím. V další části se Macek soustředí na tzv. kyperskou otázku, když nejdříve stručně popisuje dějiny ostrova do 20. století. Poté sleduje konec koloniální moci na Kypru a následný řecko-turecký konflikt, který vedl až k rozdělení ostrova na dvě části v roce 1974. Následuje nastínění vývoje Íránu i Iráku a větší pozornost je poté věnována tzv. kurdské otázce. V poslední kapitole se Macek zabývá vývojem Afghánistánu a sovětskou intervencí do této země.^{99]} Práce přináší stejně jako první část přehled vývoje vybraných částí Blízkého a Středního východu. Je pojata stejným stylem jako první část, text je doplněn mnoha mapami a plánky. Dodejme, že všechna Mackova skripta jsou typická kladením velkého důrazu na předkládání dostatečného množství relevantních faktických informací.

Během svého působení na Univerzitě Hradec Králové vydal Zdeněk Macek spolu se Sylvou Sklenářovou a Jiřím Štěpánem publikaci s názvem *Dokumenty k obecným dějinám 20. století*.^{100]} Jak autoři konstatují v úvodu, „publikace přináší výběr dokumentů k tématice obecných dějin 20. století, které by měli pomoci studentům přiblížit důležité tematické momenty z historie minulého století.“^{101]} Skripta obsahují edici nejdůležitějších dokumentů, které ovlivnily vývoj dějin ve 20. století, přičemž jsou tematicky rozděleny na ty, jež se týkají války, paktů, problematiky kolonií, lidských práv a vztahů mezi státy. K dispozici je například Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, Severoatlantická smlouva, Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům, Všeobecná deklarace lidských práv, Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky s vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky; a mnoho dalších. Publikace byla vytvořena jako pomůcka pro Mackovy semináře Obecné dějiny 20. století.

96] Toto teritorium zahrnuje Afghánistán, Bahrajn, Irák, Írán, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, Kypr, Libanon, Omán, Saudskou Arábii, Spojené arabské emiráty, Sýrii, Turecko a Egypt.

97] Theodor Herzl (1860–1904) byl rakousko-uherský novinář židovského původu; patří k nejvýznamnějším představitelům sionismu a je považován za „duchovního otce“ státu Izrael.

98] Zdeněk MACEK, *Kapitoly z obecných dějin 20. stol. 2. díl, 2. [část], Blízký a Střední východ po roce 1945*, Plzeň 1996.

99] Na toto téma vydal ještě samostatnou studii, viz Z. MACEK, *Poválečný vývoj Afghánistánu*.

100] Zdeněk MACEK – Sylva SKLENÁŘOVÁ – Jiří ŠTĚPÁN, *Dokumenty k obecným dějinám 20. století*, Hradec Králové 2006.

101] Tamtéž, s. 3.

Význam díla Zdeňka Macka

Zdeněk Macek zůstal jako historik celý život tematicky věrný dějinám moderní československé diplomacie a dějinám mezinárodních vztahů ve dvacátém století zejména ze zorného úhlu československého a francouzského. Obvyklou metodou, kterou dokázal pojmout svým osobitým způsobem, a přispět i k jejímu teoretickému a metodologickému uchopení, byla práce s dobovým tiskem. Přínos postupu přibližoval sám Zdeněk Macek takto: „*Tisk je bezesporu zajímavým, poučným a v mnoha směrech nezastupitelným zdrojem informací. V mnoha ohledech je nutné jej považovat za historický pramen, protože přináší zprávy původní a osobitým způsobem reflektuje aktuální události z pozic tiskové agentury nebo redakce listu, politické strany, tzv. nestranné veřejnosti nebo společenské vrstvy obyvatelstva. Svými názory a stanovisky spoluvytváří tisk veřejné mínění a zpětnou vazbou je podobou veřejného mínění formován. Může vědomě i nevědomky historickou pravdu změnit a zkeslit, avšak i tuto eventualitu je třeba chápat jako ukázkou možných deformací ve vnímání vnějšího světa, jako formu vlivu na společnost i jako důkaz existujícího společenského vědomí.*“^[102]

Je velká škoda, že Zdeněk Macek nevytvořil klasickou monografii, v níž by uceleně publikoval výsledky své celoživotní práce s dobovým tiskem. Osud mu nedopřál čas, aby své dílo synteticky shrnul a svůj pečlivý výzkum takto finálně výtěžil, jeho odborný odkaz zůstal pouze v rámci různě obsáhlých článků, studií a kapitol v knihách.

Zdeněk Macek sám sebe považoval spíše za pedagoga nežli za historika. Význam jeho pedagogického působení zanechal skutečně v příslušných odborných kruzích významnější otisk, než-li dílo čistě historické. Zdeněk Macek za svého života působil na dvou vysokých školách a na obou patřil k předním didaktikům dějepisu. Byl velmi oblíben jak u svých studentů, tak u svých kolegů. Nadstandardní oblíbenost mezi studenty je jasně patrná jednak z rozhovorů s mnoha jeho bývalými studenty, jednak z velkého počtu diplomových prací, které vedl.

V době, kdy působil na Západočeské univerzitě, vydal Macek celkem čtvera zásadní skripta a autorsky se podílel na třech středoškolských učebnicích dějepisu s celostátní platností. Jeho zásluhou (a zásluhou jeho kolegy prof. Tomáše Jílka) patřila katedra historie plzeňské Pedagogické fakulty k předním pracovištím didaktiky dějepisu v regionálním i celostátním měřítku.

Je potřeba připomenout i nemalou a často nevděčnou práci organizátorskou a administrativní, která vědce i pedagoga obvykle značně zdržuje a mnohé méně schopné zcela od vědeckých či pedagogických záměrů oddělí. Ne tak Macka. Zvládal se ctít a zodpovědností, jak bylo jeho zvykem, vše, včetně náročných funkcí proděkana pro studijní záležitosti v letech 1980–1990.

Kromě toho se dokázal věnovat i popularizaci historie, pořádat velké množství osvětových přednášek pro širokou veřejnost i být společensky činný.

[102] Z. MACEK, *Reagence*, s. 207.

Between Plzeň and Hradec. Zdeněk Macek (1937–2006) Historian and Pedagogue in Memories of his Colleagues and Students

Summary

Historian and university professor Zdeněk Macek was born in 1937 in Hradec Králové. After graduating at high school, he attended Charles University where he studied at the pedagogical faculty – his major was pedagogy for high schools with specialization in Czech language and history. In 1970 he obtained a doctorate degree from philosophy. In 1979 he came an associate professor for general history and in 1988 he gained the title of professor. In 1962 Zdeněk Macek started working at the University of West Bohemia as an assistant at the department of history of the pedagogical faculty. He worked at the department of history for 36 years until 1998. During this period, he worked as a vicedean between 1980-1990. Eventually, he returned to his home town Hradec Králové.

Here he worked at the University of Hradec Králové at the pedagogical faculty until his death on the 21st of July, 2006. Zdeněk Macek published many articles concerning the events of the first half of the twentieth century. As a source of information, he used newspapers from the given historical time period. He became a pioneer of using this method as a source of information. Aside from many articles in compilations Zdeněk Macek is also the author of several university and high school textbooks.

The presented article brings an analysis of the legacy of this significant personality of Pilsen and Hradec Králové university realm and was created for the purpose of remembering such an outstanding figure.

Příloha

Výběrová bibliografie Zdeňka Macka

1. Kvalifikační práce

Francouzská politika a československo – francouzské vztahy v letech 1933 – 1935, diplomová práce VŠP, Praha 1959.

Vědecký, technický a výrobní pokrok v období novějších a nejnovějších dějin, 1. část disertační doktorské práce PedF UK, Praha 1970.

K problematice a metodám využití poznatků z dějin přírodních věd, techniky a výroby ve vyučování dějepisu, 2. část disertační doktorské práce PedF UK, Praha 1970.

Odezva francouzské středoevropské politiky v soudobém českém tisku v letech 1907–1914, kandidátská práce FF UK, Praha 1970.

2. Studie vydané ve sbornících a časopisech

Zdeněk MACEK – Tomáš JÍLEK, *Exkurze po Západočeském kraji z hlediska vyučování dějepisu na základní devítileté škole“ (příspěvek k problematice regionálního principu v dějepise)*, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Marxismus-leninismus a dějepis 6, Praha 1965, s. 191–254.

Názorné pomůcky regionálního charakteru, in: Dějepis a zeměpis ve škole 9, 1966, č. 3, s. 55.

Vědecký, technický a průmyslový pokrok v období novějších a nejnovějších dějin lidské společnosti, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Marxismus-leninismus a dějepis 9, Praha 1968, s. 99–155.

K otázce vývoje mezinárodních hospodářských a politických vztahů a projektu rakouské půjčky ve Francii v letech 1911–1912, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 10, Praha 1970, s. 99–124.

K problematice a metodám využití poznatků z dějin přírodních věd, techniky a výroby ve vyučování dějepisu: (příspěvek k didaktice dějepisu jako učebního předmětu), in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 11, Praha 1971, s. 53–72.

Odraz francouzsko-českých vztahů ve zprávách a komentářích českého buržoazního tisku z let 1907–1914, in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 12, Praha 1973, s. 113–138.

Rozhodující úloha Sovětského svazu v boji proti fašismu, in: Slovo propagandy a agitátora 9, Plzeň 1974, s. 1–7.

Odezva marocké otázky a vztahů francouzsko-německých v českém buržoazním tisku z let 1905–1914: (1. část), in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 13, Praha 1975, s. 125–150.

Postupimská konference v roce 1945, in: Slovo propagandy a agitátora 7, Plzeň, 1975, s. 11–17.

Mezinárodní vztahy po roce druhé světové válce, in: Společenské vědy ve škole: časopis pro učitele dějepisu a občanské nauky 2, Praha 1977, s. 168–172.

Odezva marocké otázky a vztahů francouzsko-německých v českém buržoazním tisku z let 1905–1914: (2. část), in: Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Dějepis 14, Praha 1981, s. 29–82.

Březen 1939, in: Pravda, týdeník komunistů v Západních Čechách 71, 1990, č. 5, s. 6.

K bílým místům druhé světové války: ztráty SSSR a Německa za druhé světové války jako kritérium efektivity válečných operací, in: Muzejní zpravodaj 1, Klatovy 1992, č. 1, s. 15–19.

Reflexe vývoje hospodářství, zbrojení, rozpočtové a zahraniční politiky Rakouska-Uherska v českém prostředí a tisku mezi léty 1911–1914, in: Dějepis: sborník Pedagogické fakulty v Plzni 17, Plzeň 1998, s. 73–91.

Poválečný vývoj Afghánistánu a nepodařená sovětská agrese v letech 1979–1989, Východočeské listy historické 17–18, 2001, s. 283–317.

Zájem československé diplomacie o otázky francouzské ekonomiky a vnitropolitické problémy Francie v krizových letech 1933–1935, Východočeské listy historické 19–20, 2002, s. 69–97.

Okolnosti projektu finanční půjčky Uherska ve Francii roku 1910 a jeho odezva v českém tisku, Východočeské listy historické 21–22, 2004, s. 139–157.

Reagence francouzského a českého tisku na turecká jednání o půjčku ve Francii, Velké Británii, Německu a Rakousko-Uhersku v letech 1910–1911, Východočeské listy historické 23–24, 2005, s. 207–225.

Zajatecký tábor v Holýšově mezi léty 1939–1945: (vzpomínky francouzských zajatců), in: Veronika Středová (red.), Život pro historii: k významným životním jubileím doc. PhDr. Marty Kohárové, CSc. a doc. PhDr. Františka Nesejta, CSc., Ústí nad Orlicí 2007, s. 127–135.

3. Vysokoškolská skripta

Mezinárodní politika po roce 1945, Plzeň 1978.

Kapitoly z obecných dějin 20. století 1: určeno studujícím 4. -5. roč. učitelství 2. a 3. stupně, Plzeň 1992.

Kapitoly z obecných dějin 20. stol. 2. díl, 1. [část], Blízký a Střední východ po roce 1945, Plzeň 1995.

Kapitoly z obecných dějin 20. stol. 2. díl, 2. [část], Blízký a Střední východ po roce 1945, Plzeň 1996.

Zdeněk MACEK – Sylva SKLENÁŘOVÁ – Jiří ŠTĚPÁN, *Dokumenty k obecným dějinám 20. století*, Hradec Králové 2006.

4. Středoškolské učebnice

Vratislav ČAPEK a kol., *Dějepis pro II. ročník experimentálních středních odborných škol II. část*, Praha 1980.

Jarmila KNORROVÁ a kol., *Dejepis – experimentální učební text pro 3. ročník gymnázia*, Bratislava 1981.

Samuel CAMBEL a kol., *Dejepis pro 3. ročník gymnázia*, Bratislava 1985.